

**KERRONNAN MUODOSTAMAT KUVAUKSET PAKKO-  
OIREISEN HÄIRIÖN KOKEMUKSISTA MATILDA LEVO-  
RANNAN ROMAANISSA *TOTUUS NUORUUDESTA***

Liina Sottinen  
Kandidaatintutkielma  
Kirjallisuus  
Musiikin, taiteen ja kulttuu-  
rin laitos  
Jyväskylän yliopisto  
Kevät 2024

# JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

|  |  |
|--|--|
| Tiedekunta<br>Humanistis-yhteiskuntatieteellinen   | Laitos<br>Musiikin, taiteen ja kulttuurin laitos |
| Tekijä<br>Liina Sottinen   |  |
| Työn nimi<br>Kerronnan muodostamat kuvaukset pakko-oireisen häiriön kokemuksista Matilda Levorannan romaanissa <i>Totuus nuoruudesta</i>   |  |
| Oppiaine<br>Kirjallisuus   | Työn laji<br>Kandidaatintutkielma                |
| Aika<br>Kevät 2024   | Sivumäärä<br>18                                  |
| Tiivistelmä<br><p>Tutkielma tarkastelee Matilda Levorannan teoksessa <i>Totuus nuoruudesta</i> (2023) ilmeneviä kokemuksia pakko-oireisesta häiriöstä. Näitä kokemuksia pohditaan erilaisten kerronnallisten keinojen avulla. Mielen-terveydelliset ongelmat ovat olleet viime aikoina paljon läsnä yleisessä keskustelussa, joten tutkielman aihe on hyvin ajankohtainen.</p> <p>Teoriataustana tutkielmalle toimivat nuortenkirjallisuudentutkimus sekä yksittäiset käsitteet narratologi-asta. Nuortenkirjallisuuden tyypillinen piirre minäkertojasta ja vaikeista aiheista – kuten mielenterveysongelmat – liittyvät vahvasti tutkittavaan teokseen. Narratologian käsitteistä minäkertoja ja yleisö ovat keskeisiä termejä analyysissä. Niiden lisäksi fokalisoinnin ja metafiktion käsitteet ovat mukana teoksen tarkaste-lussa.</p> <p>Kerronnallisia keinoja pakko-oireisen häiriön aiheuttaman kokemusmaailman kertomiseen ovat minäker-ronna, jonka kautta kuvataan koettua emotionaalista yksinäisyyttä ja kuolemanpelkoa, fokalisointi minäker-ronnan vastapainona sekä listaaminen. Toinen romaanissa usein esiintyvä kerronnallinen keino on lukijan puhuttelu. Silloin kertojan ja oletetun yleisön eli nuorten välistä suhdetta rakennetaan suoran puhuttelun, kysymysten ja huumorin avulla. Lisäksi teoksen lopussa tarinan päätyttyä Levoranta puhuttelee lukijaa kir-jailijan roolissa ja vahvistaa omakohtaisten kokemusten todellisuudesta romaanin tekemisen taustalla. Näin lukijan samaistumista ja aiheiden vakavasti otettavuutta pyritään vahvistamaan.</p> |  |
| Asiasanat nuortenkirjallisuus, narratologia, pakko-oireinen häiriö, minäkerronta, yleisö   |  |
| Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto  |  |
| Muita tietoja  |  |

## SISÄLLYS

|   |   |    |
|---|---|----|
| 1 | JOHDANTO .....                            | 1  |
| 2 | TEORIATAUSTA.....                         | 3  |
|   | 2.1 Nuortenkirjallisuudesta .....         | 3  |
|   | 2.2 Narratologian käsitteitä.....         | 4  |
| 3 | MINÄKERRONNAN AVAAMA KOKEMUSMAAILMA ..... | 6  |
| 4 | LUKIJAN PUHUTTELU.....                    | 10 |
| 5 | KIRJAILIJAN OSALLISTUMINEN TEOKSEEN ..... | 13 |
| 6 | PÄÄTÄNTÖ.....                             | 15 |
|   | LÄHTEET .....                             | 17 |

# 1 JOHDANTO

Tutkin kandidaatintutkielmassani Matilda Levorannan kirjoittamaa nuortenromaania *Totuus nuoruudesta* (=TN) (2023). Teos kertoo Usva-nimisen 13-vuotiaan yläkouluikäisen arjesta pakko-oireisen häiriön (eng. *obsessive-compulsive disorder* = OCD) kanssa. Vaikka pakko-oireinen häiriö on aiheena teoksen keskiössä, käsitellään siinä samalla niin elämää kotona, kilpaurheilua kuin koulun arkea. Tarinaan liittyy tiiviisti myös Usvan ystävät Roosa, jolla on taipumusta perfektionismiin ja Janette, jolla on bulimia eli ahmimishäiriö. Usva ei ole kertonut pakko-oireistaan kenellekään ja kokee epävarmuutta oireistaan peläten muiden pitävän häntä outona. Kun Usva alkaa huomata ystäviensä kamppailua omien ongelmiansa kanssa, hän päättää hakea apua itselleen, ja sitä myös saa. Romaanissa Usva toimii minäkertojana, jolloin hänen kokemuksensa tulevat lähelle lukijaa – lukija ikään kuin pääsee Usvan mielen sisälle lukemaan hänen ajatuksiaan. Kirjailija Matilda Levoranta on yläkouluikäisenä kirjoittanut teoksen, minkä takia Usvan kokemusten voisi olettaa olevan melko todenmukaisia – ainakin siitä näkökulmasta, että nuori tietää, millaista nuoren arki kyseisellä hetkellä oikeasti on.

Pakko-oireinen häiriö tarkoittaa pakkoajatuksia tai -toimintoja, jotka vaikuttavat voimakkaasti yksilön elämään. Silloin ihminen esimerkiksi toistaa tiettyjä toimintoja estääkseen pakkoajatuksien taustalla olevan ahdistavan tapahtuman. (Leppämäki 2014, 13–14.) Usvalla pakko-oireet näyttäytyvät muun muassa jatkuvana käsien pesemisenä. Näihin pakkotoimintoihin ja –ajatuksiin liittyy hänellä vahvasti numero kuusi tai kuusikymmentä. (Ks. esim. TN, 5.) Mielenterveydellisillä häiriöillä tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilön toimintakyky heikkenee esimerkiksi mielialan tai käytöksen vuoksi. Nämä ovat terveydellisiä tiloja, joihin on olemassa lääketieteellinen diagnoosi, kun taas mielenterveyden ongelmilla viitataan yleisellä tasolla mielenterveyden heikkenemiseen. (Mieli ry 2021.)

Nuorten psyykkisen pahoinvoinnin voimistuminen on ollut läsnä usein yleisessä keskustelussa varsinkin viime vuosina. Kouluterveyskyselyt kertovat

esimerkiksi, että terveydentilansa huonoksi kokevien nuorten määrä on lisääntynyt (THL 2023). Haluankin tutkia, kuinka nuorten psyykkisestä terveydestä puhutaan nuortenkirjallisuudessa. Tutkin käsiteltävää romaania kerronnassa muodostuvia kuvauksia pakko-oireisesta häiriöstä erityisesti minäkertojan ja yleisön käsitteiden avulla.

Narratiivista tutkimusta nuortenkirjallisuudesta on tehty jonkin verran, mutta tutkimusten lähtökohtana narratologia ei ole kovin yleinen. Viivi Nousiainen on tehnyt maisterintutkielman *Nuortenromaanin tyttöhahmon valta ja toimijuus kerronnan ja teemojen näkökulmista* (2022), mikä käsittelee nuortenkirjallisuutta narratologian avulla. Mielenterveysongelmat ovat aiheena sellaisia, jotka lävistävät varmasti jollakin tasolla monia nuortenkirjallisuuteen liittyviä tutkimuksia, mutta suoranaisesti juuri niihin keskittyvää tutkimusta on vähän. Päivi Lappalainen on esimerkiksi kirjoittanut näitä aiheita käsittelevän artikkelin *Kun mieli järkkyy: mielisairauden problematiikkaa nuortenromaanissa* (2003). Laura Sofia Tammisto (2022) käsittelee pakko-oireisen häiriön kerronnan keinoja elämänkerroissa maisterintutkimassaan, mutta muuten pakko-oireisen häiriön suomenkielistä tutkimusta kirjallisuuden näkökulmasta ei tunnu löytyvän. Pakko-oireinen häiriö ei ole Suomessa muutenkaan, ainakaan kaunokirjallisuuden parissa, vielä kovin käytetty aihealue. Kansainvälisellä kentällä esimerkiksi Patricia Friedrich (2015) on julkaissut teoksen liittyen pakko-oireiseen häiriöön, ja nostaa esille esimerkiksi sen kielellisiä ja kulttuurisia kuvauksia. Mielenterveysongelmien representaatioita suomalaisissa modernistisissa teoksissa on tutkittu Anna Ovaskan väitöskirjassa *Fictions of madness: Shattering Minds and Worlds in Modernist Finnish Literature* (2020). Siinä nostetaan huomion kirjallisuuden mahdollisuuksista kertoa oleminen todellisuudesta kuvaamalla mielensisäisiä kokemuksia (Ovaska 2020, 11–12).

Tutkin *Totuus nuoruudesta* -teoksen kerronnallisia keinoja, joiden kautta muodostetaan kuvauksia erityisesti pakko-oireisen häiriön kokemuksista. Usvan kerronnan avulla syntyy kuvaus hänen henkilökohtaisista kokemuksistaan, joita käsittelem yhtenä näkökulmana. Liitän siihen teoksessa esiintyvän fokalisoinnin Roosin ajatuksiin, jolloin Usvan ajatuksiin ja ylipäättään kerrontaan saadaan kontrastia. Lisäksi tutkittavassa teoksessa hyödynnetään ehkäpä oletetuista kerronnan tavoista poikkeavia keinoja puhuttelemalla suoraan lukijaa, ja teoksen lopussa kirjailija kommentoi tarinaa omasta näkökulmastaan. Otan huomioon omina osa-alueinaan nämä hieman yleisesti oletetusta kerronnallisuudesta poikkeavat keinot. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisilla kerronnallisilla keinoilla kuvataan Usvan kokemuksia pakko-oireisesta häiriöstä?
2. Miten lukijan puhuttelua hyödynnetään teoksen aiheiden kuvaamisessa?
3. Miten kirjailijan loppusanat vaikuttavat kertomukseen suhtautumisessa?

## 2 TEORIATAUSTA

### 2.1 Nuortenkirjallisuudesta

Nuorten- ja lastenkirjallisuus poikkeaa yleisesti kirjallisuuden ryhmittelyssä, koska niiden lajityyppi määritetään oletettujen lukijoiden mukaan. Koska nuoret ovat lähtökohtaisesti nuortenkirjallisuuden vastaanottajia, on nuortenkirjallisuuden tarinoille kuulunut oleellisesti jonkinlainen kasvatuksellinen lähtökohta. (Voipio ja Laakso 2017, 3.) Tähän on vaikuttanut se, että nuortenkirjoja ovat kirjoittaneet usein opettajat, mutta nykyään kirjoittajien kirjo on laajentunut (Heikkilä-Halttunen 2013, 255). Kehitystä on tapahtunut viime vuosina jopa niin, että nuori voi itse kirjoittaa nuorille suunnattua kirjallisuutta – juuri niin kuin Levoranta on tehnyt (Ks. esim. Kustannus Z: kielien, kirjoittamisen ja oppimisen palvelukeskus).

Nuortenkirjoissa päähenkilö on usein nuori oletetun lukijakunnan mukaisesti. Identiteetin kysymykset ovat yleisiä nuortenkirjojen aiheena samoin kuin vaikeiden ja kipeiden ongelmien ja aiheiden käsitteleminen. Näitä aiheita ovat esimerkiksi vähävaraisuus tai väkivalta. (Happonen 2020, 212–213.) Nuortenkirjallisuus käsittelee siirtymäkautta lapsuudesta aikuisuuteen, jolloin nuoren on selvittävä tapahtuvasta murroksesta ja sopeuduttava uuteen (Rättyä 2003, 172). Yleensä tarinoilla on onnellinen loppu, mutta se ei ole genrelle pakollinen piirre. Vaikeiden asioiden käsittelystä huolimatta kaikki nuortenkirjat eivät sisällä onnellista loppua. (Lappalainen 2003, 65.) Kuitenkin *Totuus nuoruudesta* -teos loppuu esimerkiksi rohkaisevasti, kun päähenkilö saa apua ja lääkitystä oireisiinsa ja haluaa auttaa muita nuoria haasteidensa kanssa.

Nuortenkirjallisuudella on tärkeä merkitys rinnalla kulkijana, mikä mahdollistaa nuoren omien haasteiden peilaamista fiktiossa käsiteltäviin aiheisiin. Nämä teokset voivat olla samalla tietoa ja empatiaa kasvattavia. (Heikkilä-Halttunen 2013, 251.)

Samaistuttavuuden syntyminen johtuu erityisesti minäkertojan käytöstä, mikä on nuortenkirjallisuudelle keskeinen piirre (Lappalainen 2003, 49; Rättyä 2003, 171–172).

## 2.2 Narratologian käsitteitä

Narratologian juuret voidaan jäljittää jo antiikin aikaan, jolloin Platon teki huomioita runoilijoiden esittämien henkilöhahmojen puhetavoista. Tarkemmin narratologian voi nähdä muodostuneen strukturalismista, jossa huomion keskiössä ovat kielellisen järjestelmän vaikutukset merkitysten syntymisessä. Kerronnan rakentumisen tarkasteleminen onkin narratologisen tutkimuksen kohteena. (Steinby ja Lehtimäki 2013, 96; Steinby 2013, 21.) Tutkimuksessani keskeisimmiksi käsitteiksi nousevat narratologian keskeiset käsitteet minäkertoja, fokalisointi sekä yleisö, joiden avulla tutkin teoksen kerronnallisia keinoja. Tarkastelen seuraavissa kappaleissa näitä käsitteitä tarkemmin, ja niiden linkittymistä käsiteltävään teokseen ja aiheisiin.

Minäkertojalla tarkoitetaan kerronnan tapaa, joka tehdään yksikön ensimmäisen persoonan muodossa. Näin ollen tarinan kerronta suodattuu pelkästään yhden henkilön katsantokannasta. Kerronta voi tapahtua tarinaan osallisen tai ulkopuolisen henkilön näkökulmasta. Homodiegeettinen kertoja on siis osa fiktiivisen maailman tapahtumia ja aikaa. (Rimmon-Kenan 1991, 121–122.) Levorannan teoksessa Usva on kertoja, joka kertoo kokemuksiaan minämuodossa. Koska minäkertoja kertoo tapahtumia ja kokemuksia pelkästään omasta näkökulmastaan, hän ei ole kaikkein luotettavin kertoja. Kertojan luotettavuuteen vaikuttaa tiedon rajallisuuden lisäksi esimerkiksi kertojan ikä, arvomaailman näkökulmat sekä kertojan osallisuus tapahtumiin. (Rimmon-Kenan 1991, 128, 131.) Tämän perusteella Usva ei ole kertojana luotettavin jo nuoren ikänsä vuoksi, mutta hän myös kertoo tapahtumista, joissa on itse mukana. Usva kuitenkin kertoo romaanissa omista kokemuksistaan ja ikäisensä ajatuksista, minkä takia hänen tarinansa tulisi ottaa tosissaan – hän kertoo kuitenkin totuuden näkökulmansa kautta.

Fokalisointi on käsite, joka tarkoittaa kerronnassa tapahtuvaa vaihdosta yhden henkilön näkökulmasta toisen henkilön näkökulmasta kertomiseen. Jos kertova henkilö on osa fiktiivisen maailman tapahtumia niiden tapahtumahetkellä, kutsutaan tätä näkökulman vaihdosta silloin sisäiseksi fokalisaatioksi. (Rimmon-Kenan 1991, 92, 96, 101.) Romaanin kerronnassa fokalisoidaan hetkellisesti Roosan ajatuksiin, jolloin saadaan Usvan ajatuksien vastapainoksi toinen näkökulma – eli lähestulkoon toinen todellisuus.

Todelliset lukijat sekä todellinen kirjailija nähdään teoksen ulkopuolisina tekijöinä, joilla ei ole kerronnassa roolia. Niinpä kerronnassa keskiössä ovat kertoja ja

yleisö. Näiden suhde on olennainen, koska kertoja kohdistaa sanansa yleisölle. (Kettunen 1984, 108.) Jos kertoja puhuttelee suoraan yleisöään, voidaan yleisön nähdä muodostuvan konkreettiseksi. Koska kertojalla on suora yhteys yleisöönsä tekstin sanojen kautta, on kertojan tahtotilalla ja taustamotiiveilla merkitystä. Kertoja olettaa yleisön tietävän jotakin, mutta voi haluta yleisön uskovan jotakin sanojensa kautta – suoralla puhuttelulla näitä oletuksia ja toiveita voi paljastaa. (Kettunen 1984, 114.) Ideaalinen yleisö ymmärtää kertojan sanat, kuten ne on toivottu vastaanotettavaksi ilman suurempaa epäilyä (Copland 2022, 3). Tätä ideaalista yleisöä voidaan kutsua myös sisäislukijaksi (Kettunen 1984, 109). Koska Usva kohdistaa sanansa suoraan lukijalle kysymällä esimerkiksi kysymyksen, kertoja vaikuttaa yrittävän varmistaa niin lukijan mukana olemista kuin tarinan ymmärtämistä.

Kerronnallisten keinojen venyttäminen tai suoranainen rikkominen luo tarinaan metafiktiivisyyttä. Metafiktiivisyys on myös keino korostaa käsiteltäviä aiheita tai pohtia esimerkiksi kirjailijan roolia. (Hallila 2013, 86.) Metafiktion käsite sisältää itse-tietoisuuden läsnäoloa sekä faktan ja fiktion rajan häilymistä kerronnassa (Waugh 1984, 2). Usvan minäkertoja puhuttelee suoraan yleisöä aika ajoin, sekä romaanin lopussa itse kirjailija osallistuu tarinan kerrontaan tuomalla kirjailijan statuksellaan omia henkilökohtaisia kokemuksiaan ja näkemyksiään esille.



### 3 MINÄKERRONNAN AVAAMA KOKEMUSMAAILMA

Usvan kokemukset pakko-oireisen häiriön kanssa elämisestä tulevat ilmi erityisesti emotionaalisen yksinäisyyden, psyykkisen (ja fyysisen) kivun sekä toistuvien ja listamaisten ajatusten kautta. Yksinäisyys aiheutuu muiden hylkäämisen pelosta ja kipu toistettavista käsienspesurutiineista, sekä niiden taustalla olevista ahdistavista ajatuksista. Listamaiset pakkoajatukset taas esiintyvät teoksessa varsinkin numeroiden ja kysymysten muodossa. Minämuodossa oleva kerronta antaa näistä teemoista varsin tarkat kuvaukset, koska minäkerronta mahdollistaa lukijan pääsyn kertojan kertomiin ajatuksiin.

Usvan ajatuksien kuuleminen kerronnassa avaa hänen toimintansa syitä lukijalle: ”Oli pakko koputtaa lattiaa 60 kertaa, tai jotain paha kävisi. En tiedä, mitä paha, mutta koputusten tekeminen oli pieni työ. Kyllä se varmuuden vuoksi kannatti tehdä.” (TN, 15.) Minäkerronnan kautta avautuva Usvan ajatus tulee lukijoille selville, mutta ei hänen kavereilleen tarinan sisällä. Koska Usvan kaverit eivät tiedä hänen oireistaan, Usva pyrkii pitämään ne myös salassa:

”Miksi sä koputat lattiaa?” Roosa nauroi.

”Ööö, ai koputanko mä lattiaa”, yritin miettiä tekosyytä. ”Taisin koputtaa sitä vain musiikin tahtiin.”

” Luulin jo, että oot seonnu tai jotain”, Roosa sanoi.

Hiljenin. Minua luullaan jo seonneeksi. En halua, että kaikki saavat tietää pakko-oireistani. En halua, että minut tunnetaan tyttönä, jolla on OCD. En halunnut ystäväni hylkäävän minua. (TN, 16.)

Kun Usva alkaa naputtaa lattiaa, Roosa kyseenalaistaa ääneen Usvan toiminnan. Vaikka Usva pystyy sivuuttamaan kommentin, tilanne saa silti hänet kauhistumaan. Stigman ja yksinjäämisen pelko kiinnittyy vahvasti hänen oireidensa aiheuttamiin kokemuksiin. Usvan ystävät eivät tiedä syitä hänen toiminnalleen, jolloin hänen tekonsa,

eli tässä tapauksessa lattian naputtaminen, herättävät hämmennystä. Usva kokee silti peloistaan huolimatta ystäviensä läsnäolon ylipäättään elintärkeänä: ”Ystävien tuki on oikeasti tärkeää. Saan sen avulla hetkeksi vapauden aivojeni hirviöiltä.” (TN, 31.) Usvan suhtautumista ystäviinsä voi pitää hieman ristiriitaisena, koska hän haluaa olla ystäviensä kanssa, mutta samalla epäilee ystäviensä suhtautumista itseensä. Usva kokee kuitenkin ennennäkemätöntä yhteyttä ystäviinsä vasta kuultuaan heidän vaikeuksistansa ja avauduttuaan omista ongelmistaan: ”Olin vain niin liikuttunut. Joku oikeasti arvosti minua. Oliko tämä ystävyyttä?” (TN, 125.)

Mielenterveyden ongelmat ja yksinäisyys ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa, koska yksinäisyys voi aiheuttaa mielenterveysongelmia, mutta vastaavasti mielenterveydelliset ongelmat voivat olla yksinäisyyden kokemuksen aiheuttajia (Müller ja Lehtonen 2016, 73). Emotionaalisella yksinäisyydellä tarkoitetaan sellaisten ihmissuhteiden puuttumista, joissa yksilö voisi jakaa toisille henkilökohtaisia asioita ja tunteita. Sosiaalinen yksinäisyys taas viittaa fyysisten ihmissuhteiden pieneen lukumäärään. (Junttila 2016, 56.) Usva kokee pakko-oireidensa takia, ettei kukaan ymmärrä häntä, jolloin kynnys asiasta kertomiseen nousee ennestään: ”En uskalla kertoa oireistani kenellekään ja hakea apua. Eivät he kuitenkaan ymmärtäisi. He vain suuttuisivat.” (TN, 9.) Se kenen suuttumista Usva pelkää ei selviä kovin tarkasti tästä, mutta yleisesti ajatus siitä, että hän ei voi kertoa *kenellekään* oireistaan on jo itsessään yksinäisyyden kokemusta lisäävää.

Teoksen kerronta antaa tarinasta suodatetun kuvan vain Usvan omasta näkökulmasta, minkä takia fokalisointi ystävän Roosan ajatuksiin antaa tarinalle ja kerronnalle kontrastia:

Olisinpa joku muu kuin minä. Miltähän Roosasta tällä hetkellä tuntui luokan edessä?

*Okei, älä kiinnitä huomiota muihin, keskity esittämiseen. Vaihdoin seuraavan dian. Yli-ison hupparini naru oli juuttunut inhottavasti solmuun, ja tunsin kukkahameen puristuksen vyötärölläni. Olin turvonnut menkoista. [--] Oli ärsyttävää, kuinka Usva ja kaikki muutkin luulevat elämäni olevan niin täydellistä. Yritän parhaani mukaan olla oma itseni, saada hyviä numeroita ja olla taitava ja lahjakas. Silti minusta tuntui, etten riitä.* (TN, 81–82.) (Tummennus ja kursiivi ovat alkuperäiset.)

Usva on jatkuvasti verrannut itseään Roosaa ja ajatellut Roosaa elämänsä olevan täydellistä. Kuitenkin Roosaa salaisen runon lukemisesta Usva sai osiittaa Roosaa ongelmista: perfektionismi ei suo rauhaa. (Ks. TN, 62–64). Fokalisoinnin voi nähdä tapahtuvan Usvan ajattelemana, jolloin Usva toimii edelleen kertojana, mutta kerronta on tehty kuvitteellisesti Roosa näkökulmasta. Vaikka näkökulmanvaihdoksen voi tulkita sisältävän ivallisuutta viittauksilla epämuokavaan oloon, Roosaa ajatukset tuodaan esille silti melko haavoittuvina – Roosa ei ole täydellinen ihminen, eikä täydellinen pystykään olemaan. Minäkertoja on usein sokea oman toimintansa kritisoimiseen tai ympäristönsä huomioimiseen (Cohn 1983, 144), jonka takia toisen kautta saatava

katsantokanta avartaa ymmärrystä. Roosa esimerkiksi tuo omaa ajatusmaailmaansa tarinan aikana napakasti Usvalle esiin kuten, kuinka itse voi vaikuttaa siihen antaako muiden mielipiteiden vaikuttaa omaan toimintaansa:

Kyllä mua kiinnostaa, mitä muut musta ajattelee, mutta olen yrittänyt opetella sivuuttamaan muiden sanat ja ajatukset. Turha sun on valittaa, kun et ole tehnyt elettäkään auttaaksesi itseäsi unohtamaan muiden sanomiset. Pyörität elämäsi siltä kannalta, mitä muut haluavat sinun olevan. Siitä voit syyttää vain itseäsi.” (TN, 80.)

Usva ei elä elämäänsä kuplassa, vaan on vaikutuksissa muiden ihmisten kanssa, mistä fokalisointi osaltaan muistuttaa. Teoksessa Usva esimerkiksi saa ystäviensä ongelmien huomaamisesta perspektiiviä omaan tilanteensa: ”Katsoin Janetta. En ollutkaan ainoa, jonka aivot temppuilivat. En ollut ainoa, jolla oli vaikeaa.” (TN, 105.)

Pakko-oireisista aiheutuva niin fyysinen kuin psyykinen kipu ovat sidoksissa erityisesti käsienpesurutiineihin ja tilanteisiin, joissa Usva joutuu suorittamaan rutiininsa: ”Olin romahtaa, mutta oli pakko jatkaa pesua, pakko. Käteni vuosivat verta. Sattui. Halusin lopettaa, mutta en voinut. Halusin elää. En halunnut kuolla.” (TN, 71.) Usvan piilossa oleva hätä eli pelko kuolemasta, joka näkyy erityisesti hänen ajatuksissaan, tulee selkeästi esille minäkerronnan kautta. Usvan pakkoajatukset likaantumisen ja taudeista johtavat usein kuoleman pelkäämiseen, jota hän pyrkii estämään suorittamalla jotakin rutiineja kuten käsienpesua. Pelko kuolemasta on Usvalla pakko-oireisen häiriön takia tuttu tuntemus, mutta siitä huolimatta hänessä hätää heittävä aihe. Nuoren kuoleman voisi yleisesti ajatella olevan ennenaikainen ja odottamaton, mikä voi selittää Usvan reagoitua. Kuolemasta aiheutuva pelko ja pakkoajatukset liittyvät hänen oman kuolemansa lisäksi esimerkiksi äitinsä tai kissansa kuoleman tai onnettomuuteen joutumisen pohtimiseen ja estämiseen (Ks. TN, 55–56, 99, 107). Vaikka Usvalla likaantuminen luo pelkoa sairastumisesta, on hänen ensimmäinen ajatuksensa jatkuvasti pelko kuolemasta – vasta sen jälkeen ajatukset omasta sairastumisesta tai muiden sairastuttamisesta nousevat esille: ”Mitä, jos siinä olisin myrkyä? Kuolenko, jos en pese käsiäni? Mitä, jos sairastutan muutkin?” (TN, 90.)

Usvan kokemuksiin ja niiden ilmenemiseen linkittyä kerronnassa listauksen käyttäminen. Pakko-oireiden taustalla olevat pakkoajatukset näkyvät esimerkiksi jatkuvina kysymyslistauksina, joiden kanssa Usva joutuu kamppailemaan päivittäin. Listauksiin liittyy hallinnantunteen ja järjestyksen saavuttaminen, jota listauksen ominainen muoto luo (Barton ym. 2022, 10). Järjestyttä ja selkeyttä Usva varmasti kaikessa ahdistuksessaan etsii ja kaipaa. Listaamalla Usva voi järjestyttää asioita itselleen:

Kaiken tämän hyödyttömän tiedon opiskelun sijaan olisin voinut vaikkapa:

- Kirjoittaa kirjan.
- Kerätä rahaa sijoittamiseen.

- Treenata urheilua.
- Syödä ne seitsemän vadillista Ben & Jerry's -jäätelöä. (TN, 68.)

Listaus on toimiva keino tietoisuuden tuottamisessa eli ajattelun välineenä varsinkin numeroinnin kautta (Barton ym. 2022, 2, 5). Teoksen kerronnassa ilmenee ajoittain listauksia, jotka tehdään numeroinnin avulla. Usva esimerkiksi järjestää ajatuksiin numeroinnilla:

Tämän hetken ajatukseni kävivät läpi seuraavia kysymyksiä.

1. Miksi Janette tunsu pakollista tarvetta pyytää koko ajan anteeksi?
2. Miksi Roosalle kelpasi vain kymmit?
3. Mikä on oikeasti lasten työ? Onko se leikki, koulu vai joku muu? Onko lapsilla edes työtä?
4. Mistä tiedän, tunnenko pinnallista sympatiaa vai syvää empatiaa?
5. Ajattelevatko muut näin paljon?
6. Haittaako se, että mieleni pyörittää erilaisia ajatusten elokuvia minulle 24/7? (TN, 59.)

Usva ei koe voivansa hallita pakkoajatuksiaan tai toimintojaan ja tuntee väsymystä tilanteestaan: "Aloin väsyä tähän ahdistuksen pyörteeseen. En ollut aivoni mehiläisiltä vapaa edes unissani." (TN, 108.) Listaamalla kerronnassa asioita Usva saa ajatuksensa täyttävät asiat selkeiksi ainakin hetkellisesti. Numeroinnilla voi nähdä olevan järjestelemisen ja selkeyttämisen lisäksi arvottamiseen liittyviä huomioita, mikä viittaisi asioiden laittamista tärkeysjärjestykseen. Janetten pahoitteleva käyttäytyminen on tullut esille kerronnassa muutamaan kertaan selkeästi ennen tehtyä listausta samoin kuin Roosan toiminta, minkä takia on melko loogista, että ne ovat päällimmäisinä Usvan ajatuksissa. Listauksesta näkee kuitenkin ajatusten aiheiden skaalan: ajatukset koskevat niin Usvaa itseään kuin ystäviään sekä pohdintaa yleisellä tasolla lapsien "työstä". Koska ajatukset poikkeavat toisistaan jonkin verran, tuo listaus niihin toivottua järjestystä toimivasti.

## 4 LUKIJAN PUHUTTELU

Lukijan puhuttelua esiintyy teoksessa melko paljon, mikä tuo Usvan lähelle yleisöään. Teoksen ideaalisena yleisönä – eli vastaanottajina, joille kertoja erityisesti osoittaa sa- nansa – ovat nuoret, mutta vielä tarkemmin ehkäpä juuri yläkoululaiset, kuten Usva- kin on. Kohdeyleisö tehdään teoksessa erityisen näkyväksi yhden luvun alussa:

Luet varmaan tätä kirjaa vapautuaksesi koulusta, tai sitten nimenomaan koulu pakotti si- nut lukemaan. Oli kumpi tahansa. Haluaisit varmaankin unohtaa koulun ja stressin edes hetkeksi. Pahoittelen jo etukäteen mutta tämä yksilöllisyyttä heikentävä vankila on minun ja varmaan sinunkin elämässäsi isossa roolissa. Siksi haluan kertoa siitä. (TN, 54.)

Siinä Usva pohtii lukijan kokevan samanlaisia ajatuksia jostakin heitä yhdistävästä asiasta eli koulunkäynnistä. Näin ollen oletus nuoresta lukijasta tuodaan hyvin selke- ästi esille, mutta toisaalta oletus nuoresta vastaanottajana on nuortenkirjallisuudelle ominaista ilman erillistä mainintaa (Ks. esim. Happonen 2020, 212–213; Rättyä 2003, 171). Tämänkaltaisen suoran oletuksen kautta voisi nähdä Usvan hakevan yhteyttä yleisöönsä, vaikka yleisöllä ei ole ääntä tässä teoksessa. Tarinan edetessä Usvan tapa hakea yhteyttä yleisöönsä tapahtuu mielipiteitään ilmaisemalla, ja hakemalla niihin yleisöltään jonkinlaista vastakaikua:

Vinyyleistä on tullut minulle keräilyharrastus. Enkä vain osta vinyyleitä näön vuoksi. Mu- siikki iskee eri tavalla, kun sitä kuuntelee vinyylisoittimesta. Ymmärrätkö mitä tarkoitan? (TN, 19.)

Meitä nuoria sanotaan puhelinriippuvaisiksi, mutta emme me kokoajan puhelimia tuijota. Voisin vaikka lyödä vetoa, että suurin osa aikuisista käyttää puhelinta enemmän kuin me kaikki kolme yhteensä. Älkää ottako tätä väärin. Kunnioitan aikuisia, mutta eivät he ole aina oikeassa. (TN, 103.)

Aiheet musiikista ja aikuisten ja nuorten suhteesta ovat varmasti monelle nuorelle tut- tuja. Näiden näkemysten kuulemisen avulla yleisö saa Usvasta lisää tietoa, mikä myös mahdollistaa samaistumista.

Romaanin ensimmäisessä virkkeessä ilmenevä lukijan puhuttelu asettaa tulevalle teokselle alkutahdit: "Jos arvostat järkeäsi ja mielenterveyttäsi, pyydän sinua laskemaan tämän kirjan kädestäsi." (TN, 5). Pyyntö on melko ironinen, koska jos lukijat todella tottelisivat sitä, kukaan ei lukisi teosta. Kehotuksellaan kertoja pyrkii vaikuttamaan lukijan toimintaan, vaikkakin melko ristiriitaisella tavalla. Romaanin sisältämä tarina ja aiheet ovat siis sellaisia, jotka voivat olla lukijan hyvinvointia horjuttavia. Tällä maininnallaan kertoja haluaa varoittaa yleisöään kertomuksen sisällöstä. Varoituksen jälkeen kerronta siirtyy heti Usvan ajatuksiin, joista selviää hänen kokea kuolemanpelko ja pakonomainen tarve puhdistaa kädet liasta. Käsienpesukohdauksen jälkeen tarina pysäytetään hetkeksi: "Sinä varmaan mietit, miten päädyin tähän tilanteeseen. Palataan pari tuntia taaksepäin." (TN, 6.) Kerronnassa oletuksena vaikuttaa olevan myös se, että yleisö ei tiedä, millaista pakko-oireisen häiriön kanssa eläminen on. Siksi juuri esitetty kuvaus pakkoajatuksen todellisuudesta ja vaikutuksista voi olla lukijalle vieras.

Alun varoitusten jälkeen on mielenkiintoista, että Usva kommentoi pakkoajatuksiaan hieman humoristiseen sävyyn tarinan edetessä: "Olin syntynyt kuudes päivä kuudetta ja koulussa keskiarvoni oli kuusi. Okei, se viimeinen oli palturia, mutta tajuat varmaankin ajatuksen." (TN, 47.) Usva puhuu numerosta kuusi, joka linkittyy vahvasti hänen pakkoajatuksiinsa ja -toimintoihinsa, ja samalla hän listaa numeron esiintymistä ylipäätään hänen elämässään: syntymäajassa ja kouluarvosanoissa. Kuitenkin Usvan koulumenestyksestä lukija on saanut selville jo jonkin verran, jotta sen voi tietää olevan keskiarvoltaan parempi kuin kuusi (Ks. esim. TN, 16). Tämän myös Usva tietää, mutta toistolla kenties haluaa vahvistaa pakko-oireiden jatkumomaista luonnetta – myös huumorin keinoin. Vaikka pakko-oireisesta häiriötä on lähestytty huumorin näkökulmasta jopa loukkaavaan sävyyn yksittäisissä kulttuurintuotteissa (Ks. Friedrich 2015, 67–69), tässä esimerkissä Usva itse lähestyy pakko-oireitaan humoristisella otteella kuitenkin suoranaisesti pilkkaamatta oireitaan. Toisaalta Levorannan teoksen alun ja muutenkin ylipäätään melko vakavan tyylin keskellä tämänkaltainen huumori tuntuu jopa yllättävältä. Ehkä huumorin lisääntyminen kertoo osaltaan kertojan ja yleisön suhteen lähentymisestä. Usva haluaa tulla otetuksi kaverin kaltaisena, ja vahvistaa tätä suhdetta huumorin käyttämisellä. Huumori onkin nuorille erittäin tärkeä väylä yhteyden rakentamisessa toistensa kesken (Aaltonen ym. 2011, 32). Silti kirjan ensimmäisen kappaleen lopussa Usva pohtii oireitaan sanoen: "Minulla on varmaan OCD eli pakko-oireinen häiriö. En sano tätä vitsaillen, vaan minulla on oikeasti oireita." (TN, 9.) Siinä Usva painottaa tilanteen vakavuutta ja totista suhtautumistaan – ylipäätään romaanin alku on melko pysäyttävä, mikä saattaa selittää suhtautumista. Tarinan edetessä Usva vaikuttaa "rentoutuvan" tilanteensa puhumisesta, kun hänen suhteensa yleisöönsä tuntuu lähenevän. Silloin myös vitsailu tuntuu luontevalta.

Myös tarinan lopetus on osoitettu suoraan ideaaliselle yleisölle, etenkin kun lopetuksessa on mahdollista nähdä kahden maailman rajapintaa: "Revin puuhakirjan sivun irti ja ripustin sen nuppineulalla koulumme ilmoitustaululle. Halusin, että kaikki tietäisivät sanomani. Myöskin sinä, joka luet tarinaani." (TN, 127) Sitaatin alussa Usva on tarinan maailmassa eli koulussaan, mutta sen jälkeen hän kohdistaa sanansa fiktiivisestä maailmasta suoraan lukijalle: uskalla hakea apua ongelmiisi.

## 5 KIRJAILIJAN OSALLISTUMINEN TEOKSEEN

*Totuus nuoruudesta* -teoksen tarinan päättymisen jälkeen romaanissa tulee ”Kirjailijan huomautukset” -osio, jossa kirjailija jatkaa mielenterveysongelmien tärkeyden painottamista – nyt kirjailijan statuksella, eikä Usvan sanoin: ”Pyydän, älä ohita tätä osiota, vaan kohtele tätä, kuin mitä tahansa muutakin lukua. Minulla on tärkeää asiaa!” (TN, 128.) Levoranta kertoo omista kokemuksistaan, jotka ovat olleet pohjana tämän teoksen tarinalle. Hän myös kertoo lyhyesti vaikeuksistaan ja kasvustaan pakko-oireisen häiriön kanssa. Kirjailija samalla huomauttaa olevansa maallikko, eikä hän siis ole ammattilainen mielenterveyden saralla, vaikka mielenterveyden ongelmista romaaniinsa kirjoittaa. Tavoitteet teokselle on tuotu esille eksplisiittisesti, mutta silti totuudellisesti: ”Tämän kirjan tarkoituksena on levittää tietoisuutta eikä niinkään olla tietokirja.” (TN, 128). Myös teoksen aikana Usva ottaa kantaa teoksen tavoitteisiin, vaikkakin kyseinen sitaatti on otettu urheiluun liittyvästä kontekstista: ”Tämä ei ole mikään tietokirja. Yritän nyt tehdä parhaani ja lopettaa selittelyni.” (TN, 11.) Faktan ja fiktion rajan tiedostaminen ovat metafiktiolle ominaisia piirteitä (Ks. Waugh 1984, 2), ja tämä tiedostaminen tulee esille ajoittain kerronnassa, kuten edellisen käsittelykapaleeni sitaateista on mahdollista huomata. Teoksen fiktiivisyydestä lukijaa muistuttaa siis Usvan kertojaroolin itsereflektio, mutta myös kirjailijan omat sanat romaanin tavoitteista. Teoksessa pohjustetaan paljon asioita, kuten Usvan ajatusmaailmaa ja historiaa, mutta myös urheiluun liittyviä huomioita, jolloin mielikuva tietokirjamaisuudesta saattaa syntyä lukijalle helposti. Tarkennus teoksen todellisiin tavoitteisiin varmasti kirkastaa käsiteltävien teemojen oleellisuutta lukijalle.

Vaikka kirjailija kertoo omien kokemustensa vaikuttaneen tarinan kehittymiseen, koska Usva henkilöhahmona pohjautuu tähän, teos ei sinänsä ole autofiktiivinen. Omista elämäkokemuksista ammentaminen on ollut yleinen käytäntö kirjailijoiden työskentelyssä, eikä se tee teoksesta automaattisesti autofiktiota. Kirjailijan ja päähenkilön samannimisyys on esimerkiksi yksi autofiktion merkeistä. (Luukkonen 2020, 54.) *Totuus nuoruudesta* -teoksen päähenkilön nimi on eri kuin kirjailijan nimi, mutta



kirjailija kuitenkin painottaa tarinan pohjautuvan hänen omakohtaisiin kokemuksiinsa:

Kirja on kirjoitettu omista kokemuksistani ja asioista, joita olen nähnyt ja kuullut. Olen kamppaillut viimeiset vuodet pakko-oireiden kanssa. Taistelen yhä näitä hirviöitä vastaan. Minun oli vaikea olla avoin ja pyytää apua. Pysyin asiasta hiljaa vuosia. Häpesin pakko-oireita. Olen kuitenkin kasvanut. Ymmärrän, kuinka yleisiä mielenterveyteen liittyvät ongelmat ovat. (TN, 128.)

Kirjailijan henkilökohtaisten kokemusten linkittyminen teokseen on toimiva keino lisätä lukijoiden kokemaa samaistumista tarinaan ja henkilöhahmoihin (Luukkonen 2020, 55). Kun jälkikäteen Levoranta omin sanoin vahvistaa omakohtaisuuden todellisuuden lukijalle, voi lukija saada uudenlaista yhteyttä samaistumisen kautta jo luettuun tarinaan. Kirjailijan huomautusten lukemisen jälkeen lukija saattaa kyllä helposti tulkita Usvan ja kirjailijan samana henkilönä näiden hyvin samankaltaisten kokemusten vaikutuksesta.

Kirjailijan huomautusten ja kyselyn (Levoranta teetti anonyymien kyselyn nuorille tuttavilleen koulun vaikutuksesta mielenterveyden tilaan, minkä kautta selvisi, että suurin osa vastaajista koki koulun heikentävän heidän mielenterveyttään) jälkeen koko teos päättyy osioon ”Lopuksi”. Siinä kertoja uhmakkaasti vetoaa nuorten mielenterveyden ongelmien parantamisen puolesta: ”En aio vain istua ison ahdistuksen kanssa, joka leijuu meidän nuorten yllä. Meidän mielenterveydestä ei välitetä riittävästi. Se on tosiasia. Muutos täytyy tapahtua.” (TN, 132.) Kertojana toimii siis oletettavasti kirjailija, koska hän viittaa asioihin yhteiskunnallisella tasolla myös oman toimintansa näkökulmasta. Samoin me-muodon käyttämisellä viitataan suoraan ideaalisena pidettyyn yleisöön eli nuoriin: meidän nuorten mielenterveydestä ei välitetä riittävästi. Kirjailijan on helppo tehdä tämänkaltainen rinnastus itsensä ja oletettujen lukijoiden välillä, koska niin tekijä sekä vastaanottaja kuuluvat nuorisoon. Silloin myös oletus samanlaisista huomioista ja kokemuksista nuorten kesken nousee esille.

## 6 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkielmassa olen käsitellyt Matilda Levorannan teosta *Totuus nuoruudesta*, ja siinä käytettyjä kerronnallisia keinoja. Kerronnan tarkastelun avulla olen tutkinut pakko-oireisen häiriön muodostamia kokemuksia. Teos on julkaistu hiljattain, ja se on aiheeltaan melko vähän tutkittu ainakin kirjallisuuden alalla – pakko-oireinen häiriö ei ole suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ylipäätään erityisen yleinen aihe. Hyödynsin teoksen analysoimisessa kerronnan keinoista varsinkin minäkerrontaa ja yleisön puhuttelua.

Nuortenkirjallisuudelle tyypillinen piirre minäkertojan käytöstä ja samaistuttavuuden tavoitteesta ovat läsnä tutkielmassani. Minäkerronta onkin yksi keskeisimmistä kerronnallisista keinoista, joiden kautta pakko-oireisen häiriön aiheuttama kokemusmaailmaa jaetaan. Minäkerronnan kautta kertojasta (ja samalla päähenkilöstä) selviää monia näkökulmia, kun yleisölle mahdollistetaan pääsy kertojan ajatuksiin nähtävien toimintojen lisäksi. Teosta analysoidessa voi nähdä Usvan pakko-oireisen häiriön aiheuttamien sisäisten kokemusten tulevan ilmi, kuten hänen emotionaalisen yksinäisyytensä tai kuolemanpelon. Romaanissa ajatukset esitetään useaan otteeseen listauksen ja numeroinnin muodossa, mikä luo asioiden välille selkeyttä ja järjestystä. Minäkerronnan siirtäminen toisen henkilön näkökulmaan antaa henkilöiden kokemusmaailmoista uusia piirteitä. Pelkästään Usvan näkökulmasta kerrottu todellisuus saa vastapainoa kerronnan fokalisoidessa Roosin ajatuksiin, ja muistuttaa jokaisen kohtaamista erilaisista haasteista.

Teoksessa yleisön osallisuus konkretisoituu kertojan puhuteltaessa yleisöä – erityisesti ideaalista yleisöään. Ideaalinen yleisö tämänkaltaisella teoksella on luontevasti nuori, joka ymmärtää nuoren kokemaa arkea tai jopa itse kärsii mielenterveysellisistä ongelmista. Teoksen tehtävä tietoisuuden lisäämisessä on ujutettu tarinan sekaan Usvan arjen ja ajatusten seuraamisen yhteyteen – samoin oletus lukijan tietämättömydestä, mikä pakko-oireinen häiriö on. Yleisön ja kertojan suhde lähentyy tarinan edetessä puhuttelun ja huumorin avulla. Näillä keinoilla Usva hakee yleisöstään

ymmärrystä ja vastakaikua ajatuksiinsa ja kokemuksiinsa niin pakko-oireisesta häiriöstä kuin nuoren elämästä yleisesti. Kertojan puhutellessa yleisöä teoksessa voi nähdä kahden maailman rajan: tarinan sisäisen maailman ja todellisen maailman. Tämä metafiktiivinen keino faktan ja fiktion välisen rajan tiedostamisesta vahvistaa sekä yleisön ja kertojan suhdetta että tarinan aiheen vakavuuden painottamista.

Kirjailija osallistuu teokseen loppusanoissa kertojan tyyllillä: kirjailija vetoaa lukijoita lukemaan kertomansa lisäykset ja huomiot, vaikka teoksen tarina päättyikin jo. Tällä kerronnallisella valinnalla romaanin tavoitteet, erityisesti tietoisuuden lisäämisestä muistuttamalla teoksen olevan kuitenkin fiktiivinen, ja taustoitukset tuodaan lukijalle selviksi. Teoksen tavoitteena on lisätä tietoisuutta pakko-oireisesta häiriöstä ja nuorten kokemista mielenterveyden haasteista. Lukijan samaistumista pyritään vahvistamaan kirjailijan henkilökohtaisten kokemusten maininnalla, ja niiden linkittymisellä kerrottuun tarinaan.

Nuortenkirjallisuuden tutkiminen narratologian avulla tarjoaa edelleen mielenkiintoisia huomioita teoksista. Nuortenkirjallisuuden historialliset lähtökohdat opettavuudesta aikuisen kirjailijan tuottamana ovat kokeneet murrosta samaistuttavuuden vahvistumisen ja nuorten kirjoittajien mahdollisuuksien laajenemisen myötä. Vaikka nuortenkirjallisuudessa ei ole yleisesti vältelty vaikeiden aiheiden käsittelemistä, mielenterveydelliset teemat ovat edelleen ajankohtaisia tässä maailman ajassa – kuten käsitellyssä teoksessa vahvasti viitataan – ja niiden ilmenemistä ja käsittelyä nuortenkirjallisuudessa on tärkeä tutkia jatkossakin.

## LÄHTEET

Primaarilähde:

Levoranta, Matilda. 2023. *Totuus nuoruudesta* [=TN]. Kouvola: Reuna Publishing House Oy

Sekundaarilähteet:

- Aaltonen, Sanna, Antti Kivijärvi, Marja Peltola, ja Tarja Tolonen. 2011. "Ystävyydet". Teoksessa *Annettu, otettu, itse tehty: nuorten vapaa-aika tänään*, toimittanut Mirja Määttä ja Tarja Tolonen, 29–56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura : Nuorisotutkimusverkosto.
- Barton, Roman Alexander, Julia Böckling, Sarah Link, ja Anne Rüggeheimer. 2022. "Introduction: Epistemic and Artistic List-Making". Teoksessa *Forms of list-making: epistemic, literary, and visual enumeration*, toimittanut Roman Alexander Barton, Julia Böckling, Sarah Link, ja Anne Rüggeheimer, 1–24. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Cohn, Dorrit. 1983. *Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction*. 1st Princeton paperback pr. with corrections. Princeton: Princeton University Press.
- Copland, Sarah. 2022. "The Ideal Narratee and the Rhetorical Model of Audiences". *Poetics Today* 43 (1): 1–26. <https://doi.org/10.1215/03335372-9470954>.
- Friedrich, Patricia. 2015. *The Literary and Linguistic Construction of Obsessive-Compulsive Disorder: No Ordinary Doubt*. Literary Disability Studies. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hallila, Mika. 2013. "Metafiktivistä menoa". Teoksessa *Suomen nykykirjallisuus. 1: Lajeja, poetiikkaa*, toimittanut Mika Hallila, Yrjö Hosiainluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä, ja Jussi Ojajärvi, 85–94. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Happonen, Sirke. 2020. "7. Kirjallisuus". Teoksessa *Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa*, toimittanut Liisa Tainio, Maria Ahlholm, Satu Grünthal, Riitta Juvonen, Ulla Karvonen, ja Sara Routarinne, 209–259. Ainedidaktisia tutkimuksia 18. Helsinki: Suomen ainedidaktinen tutkimusseura.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi. 2013. "Lasten- ja nuortenkirjallisuus kyseenalaistaa ja ottaa kantaa". Teoksessa *Suomen nykykirjallisuus 1: lajeja, poetiikkaa*, toimittanut Mika Hallila, Yrjö Hosiainluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä, ja Jussi Ojajärvi, 247–269. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Junttila, Niina. 2016. "Yksinäisyyden ulottuvuudet". Teoksessa *Yksinäisten Suomi*, toimittanut Juho Saari, 52–69. Helsinki: Gaudeamus.
- Kettunen, Keijo. 1984. "Yleisö kertomuksessa". Teoksessa *Taiteen monta tasoa: tutkielmia estetiikan, kirjallisuus- ja teatteritieteen aloilta: professori Maija Lehtosen juhla-kirja 10*, 108–120. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- "Kustannus Z: kielen, kirjoittamisen ja oppimisen palvelukeskus". 2022. Kustannus Z. 2022. <https://kustannusz.fi/yrityksesta/>.

- Lappalainen, Päivi. 2003. "Kun mieli järkkyy: mielisairauden problematiikkaa nuortenromaaneissa". Teoksessa *Nuori kirjan peilissä: nuortenromaani 2000-luvun taitteessa*, toimittanut Päivi Heikkilä-Halttunen ja Kaisu Rättyä, 45–67. Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura 30. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto : Nuorisotutkimusseura.
- Leppämäki, Sami. 2014. "Pakko-oireinen häiriö OCD". Teoksessa *Pakko-oireet ja OCD*, toimittanut Sami Leppämäki ja Tuula Savikuja, 13–29. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Luukkonen, Matleena. 2020. "Autofiktio, totuus ja etiikka". *Sanelma: Turun yliopiston kotimaisen kirjallisuuden vuosikirja* 25: 53–78.
- Mieli ry. 2021. "Yleistä mielenterveyden häiriöistä". MIELI ry. 2021. <https://mieli.fi/mielenterveys-koetuksella/mielenterveyden-hairiot/>.
- Müller, Kati, ja Johannes Lehtonen. 2016. "Yksinäisyys, aivot ja mieli". Teoksessa *Yksinäisten Suomi*, toimittanut Juho Saari, 73–95. Helsinki: Gaudeamus.
- Nousiainen, Viivi. 2022. "Nuortenromaanin tyttöahmon valta ja toimijuus kerronnan ja teemojen näkökulmista". Pro gradu, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/138982>.
- Ovaska, Anna. 2020. "Fictions of Madness: Shattering Minds and Worlds in Modernist Finnish Literature". Doctoral dissertation, Helsinki: University of Helsinki.
- Rimmon-Kenan, Shlomith. 1991. *Kertomuksen poetiikka*. Kääntänyt Auli Viikari. Tietolipas 123. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rättyä, Kaisu. 2003. "Nuortenromaanin tutkimus 1960-luvulta 2000-luvulle". Teoksessa *Nuori kirjan peilissä: nuortenromaani 2000-luvun taitteessa*, toimittanut Päivi Heikkilä-Halttunen ja Kaisu Rättyä, 170–198. Julkaisuja / Nuorisotutkimusseura 30. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto : Nuorisotutkimusseura.
- Steinby, Liisa. 2013. "Kirjallisuus ja kirjallisuudentutkimus. 1. Mitä on kirjallisuus?" Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*, toimittanut Aino Mäkikalli ja Liisa Steinby, 15–28. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Steinby, Liisa, ja Markku Lehtimäki. 2013. "Kertomakirjallisuus. 3. Kertomisen analyysi". Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*, toimittanut Aino Mäkikalli ja Liisa Steinby, 96–153. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tammisto, Laura Sofia. 2022. "Me ja minä muutoksessa : pakko-oireisen häiriön kertominen Lily Baileyn omaelämäkerrallisessa teoksessa Because We Are Bad". Pro gradu, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/81496>.
- THL. 2023. "Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023".
- Voipio, Myry, ja Maria Laakso. 2017. "Lasten- ja nuortenkirjallisuutta tutkimassa". *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, nro 3 (lokakuuta): 3–5. <https://doi.org/10.30665/av.66376>.
- Waugh, Patricia. 1984. *Metafiction: The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction*. London: Routledge.